

Особено мнение на съдията Пенчо Пенев

1. В решението си Конституционният съд приема, че ал.3 на чл.93 от Конституцията трябва да се тълкува в смисъл, че в текста се определят условията, при които може да бъде избран президент на републиката и че при изпълнението на което и да било от тези условия, включително и ако са гласували по-малко от половината избиратели, първите две кандидат-президентски двойки, получили най-много гласове, продължават на втори тур. Според решението изискването на чл.93, ал.3 да са гласували повече от половината избиратели не е изискване за валидност на произведените избори, а само условие, при което би могло да се избере президент още на първия тур.

Считам, че това тълкуване не отговаря на основните идеи и принципи, залегнали в Конституцията. За да го възприеме, Конституционният съд е използвал преди всичко инструментариума на буквалното и логическото тълкуване. Акцентира се на израза "избран е кандидатът", от което се прави извода, че изискванията в тълкувания конституционен текст са такива за избираемост, а не за валидност на избора. Изтъква се обстоятелството, че конституционният законодател никъде изрично не говори за невалидност на изборите при изпълнение на условието за необходимост от гласуване на повече от половината избиратели при провеждането на изборите, а ако е целял това, би го сторил.

Вярно е, че нормата на чл.93, ал.3 поражда двусмислие поради своята непрецизна формулировка. Вярно е също така, че за разкриване на точния ѝ смисъл не биха могли да се приложат критериите на историческото тълкуване, тъй като, видно от стенограмите на Великото народно събрание, при приемането на текста не е проведена дискусия. Намирам обаче използването само на буквалното и строго формално-логичното тълкуване на посочената конституционна разпоредба за недостатъчно.

2. Когато се тълкува една конституционна норма, трябва да се изхожда от вложения в нея смисъл, който освен със собствената си вътрешна логика трябва да е в съответствие с основните конституционни идеи и принципи. Смятам, че изискването,

което чл.93, ал.3 от Конституцията въздига за необходимост да са участвали в гласуването повече от половината избиратели, е *conditio sine qua non* - условие, без което не може да се признае валидността на изборите. И това е така не само защото в противен случай трудно би могло да се оправдае установяването на това изискване от конституционния законодател в текста, но и защото едно такова тълкуване ще бъде в съответствие с възприетия принцип за мажоритарен избор на президент чрез осъществяване на прякото избирателно право на българските граждани. Без съмнение, прекият мажоритарен избор на президент цели да придаде по-широка и ангажираща легитимност, нужна за успешното осъществяване на неговите функции. Нека в тази връзка припомним някои от по-важните правомощия на президента. Като държавен глава президентът олицетворява единството на нацията и представлява Република България в международните отношения (чл.92, ал.1); президентът в определени ситуации назначава служебно правителство, като разпуска Народното събрание и насрочва нови избори (чл.99, ал.5); президентът е върховен главнокомандващ на въоръжените сили на Република България, като назначава и освобождава висшия команден състав на въоръжените сили (чл.100, ал.1 и 2); президентът обявява обща или частична мобилизация по предложение на Министерския съвет (чл.100, ал.4); президентът обявява положение на война в предвидените от Конституцията случаи, когато Народното събрание не заседава (чл.100, ал.5).

Характерът на посочените правомощия, които са само едни от най-главните, изисква президентът да има подкрепата на поне един минимално необходим процент от българските избиратели, за да може спокойно и уверено да ги осъществява. С това се осигурява политическа адекватност на неговия конституционен статут. Определено считам, че съществените, а понякога и съдбовно важни правомощия на президента не биха могли да се осъществяват ефективно, ако той има една минимална подкрепа на българските избиратели, които я материализират с активното си поведение, чрез вота си на изборите. Ясно е какво самочувствие би имал и колко спокойно би изпълнявал задълженията си един президент, който реално е подкрепен само от 10 или 15% от общия брой на българските избиратели. Не се спирам и не коментирам стигащата до абсурд ситуация, при която според възприетото от Конституционния съд тълкуване е възможно президентът да бъде избран и от трима души. Такава хипотетична възможност се посочва в писменото становище на групата народни представители, сезирали съда.

Изложените съображения, мисля, дават основание да се тълкува предвиденото в чл.93, ал.3 изискване да са гласували поне 50% от избирателите като условие за валидност на президентските избори. Тълкуването на текста в съответствие с конституционната уредба на президентската институция като цяло трябва да ни доведе тъкмо до този извод. Ако не бе така, текстът на чл.93, ал.3 в тази му част не би оправдал съществуването си.

3. В решението на Конституционния съд като допълнителен аргумент се изтъква, че ако чл.93, ал.3 с изискването за това да са гласували повече от 50 на сто от всички избиратели се предвижда условие за валидност на изборите, то такова тълкуване би влязло в противоречие с изричната разпоредба на чл.93, ал.5, която фиксира сроковете за избор на президент не по-рано от три месеца и не по-късно от два месеца преди изтичане на срока на пълномощията на действащия президент.

Наистина, при предлаганото тълкуване се стига до противоречие между разпоредбите на чл.93, ал.3 и чл.93, ал.5. Изходът от едно такова положение следва да се търси чрез прилагането на един универсален подход, тъй като подобни противоречия биха могли да възникнат и при тълкуването на други конституционни норми. Считам, че когато при тълкуването се констатира противоречие между две конституционни норми, следва да се направи преценка на коя от двете да се даде приоритет при тълкуването. Коя от двете защитава по-значим обществен интерес. Коя в по-голяма степен съответства на основните принципи и идеи на Конституцията. Не е без значение, струва ми се, в тази връзка да се отбележи, че Конституционният съд в своята практика вече се е сблъсквал с подобен проблем. Така по к.д. № 8/1995 г. съдът прие, че правото на живот, охранявано от конституционната норма на чл.28, има приоритетно значение в сравнение с други конституционни норми и това бе едно от решаващите основания да бъде отхвърлено искането за обявяване за противоконституционен на § 1 от Закона за изменение и допълнение на Закона за опазване на околната среда. В настоящия случай определено считам, че приоритетната норма е тази на чл.93, ал.3 в сравнение с нормата на ал.5. С ал.5 на чл.93 се установяват техническите срокове за избор на президент. Тези срокове в тълкуваната хипотеза наистина ще се променят, но след едно тълкуване на Конституционния съд в предлагания смисъл и обикновеният законодател с допълнение в избирателния закон би могъл да предвиди промяната им при хипотеза на невалиден избор. Основанието му да стори това ще бъде, наред с чл.42, ал.2 от Конституцията, комплексното тълкуване на чл.93, ал.3 и 5.

4. В подкрепа на възприетото от Конституционния съд тълкуване се изтъква съображението, че ако не бъде в този смисъл, сериозно ще се накърни правната сигурност, която също е един признат, утвърден с изискването за правова държава, конституционен принцип (чл.4, ал.1 от Конституцията). Наистина е възможно, ако изискването за участие на повече от 50% от избирателите е такова за валидност на изборите, да се наложат един или два последователни нови избори, докато не гласуват повече от 50% от избирателите. Тогава ще възникне ситуация, при която държавата за един период от време, докато траят процедурите на избора, ще се окаже без реално действащ президент (при положение, че мандатът на заварения е вече изтекъл).

Намирам страховете за накърняване на правната сигурност в посочения смисъл за преувеличени. На първо място това е така, защото едно тълкувателно решение на Конституционния съд в смисъл, че за валидността на избора на президент е необходимо да гласуват повече от 50% от избирателите би имало определено мобилизиращо въздействие. За всеки ще бъде ясно, че избори биха се провеждали дотогава, докато не се постигне този резултат, а едва ли биха били много избирателите, които при това положение няма да изявят своята воля, знаейки, че повторението на изборната процедура ще доведе до изразходването на много допълнителни бюджетни средства, което неминуемо ще даде отражение и върху тяхното икономическо положение.

На второ място и тук трябва да се поставят на везните двете конституционно защитени ценности. Кое е по-важно, кое е по-съществено. Дали това, да се осигури постоянно действащо президентство на всяка цена, включително и с цената на избор на президент, който ще има реалната активна подкрепа на много малка част от българския народ. Убеден съм, че нарушената правна сигурност ще бъде едно сравнително краткотрайно състояние, което би следвало да се предпочете пред иначе обезпечената правна сигурност, която обаче ще бъде осигурена с цената на едно дълготрайно (5 години) състояние на представителна недостатъчност на избрания президент. Такава представителна недостатъчност ще се отрази без никакво съмнение на самочувствието на държавния глава, на качеството и стабилността при осъществяването на функциите му. А това косвено ще даде отражение и в посока срещу правната сигурност като цяло. В условията на установената с Конституцията парламентарна форма на управление ще възникне реална опасност ролята на президента да бъде маргинализирана, а с това ще се наруши конституционно възприетия баланс между властите.

На трето място, аргумент срещу опасенията, че предлаганото тълкуване ще противоречи на правната сигурност, може да се извлече и от разпоредбата на чл.93, ал.6 от Конституцията, според която "спорите относно законността на избора за президент се решава от Конституционния съд в едномесечен срок след изборите". От текста следва, че самият конституционен законодател е предвидил възможност един месец след изборите Конституционният съд евентуално да обяви изборите за незаконни, при което естествено ще следва провеждането на нов избор, включващ определяне на нова дата, избор на ЦИК, регистрация на кандидатите и т.н. За цялото това време страната няма да има реално действащ президент. Идеята е ясна - по-добре страната да се окаже в това положение, отколкото да има незаконно избран президент. За нашия случай бихме казали - по-добре страната за известен период да няма реално действащ президент, вместо да има слабо подкрепян и недостатъчно представителен за осъществяването на функциите му президент.

По всички изложени дотук съображения оставам на особено мнение, като считам, че изискването, въведено в чл.93, ал.3 от Конституцията за необходимостта в гласуването да са участвали повече от половината избиратели, е условие за валидността на избора на президент. Такова тълкуване би било в по-голяма степен съответно на основните идеи и принципи, върху които е изградена президентската институция и би спомогнало за ефективното реализиране на конституционно установения баланс между властите.